

KURBAN İBADETİ VE BAZI GÜNCEL MESELELER

Mustafa BORAN*

Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Hukuku, Çanakkale, Türkiye

MAKALE BİLGİSİ

Geliş tarihi: 11 Haziran 2020

Düzeltilme tarihi: 26 Haziran 2020

Kabul tarihi: 3 Temmuz 2020

Anahtar Kelimeler:

Kurban, ibadet, güncel meseleler

ÖZET

Kurban, bütün ümmetlere meşru kılınmış, İslam dininin nişanelerinden sayılan mali bir ibadettir. Nisap miktarı malı olan her Müslümana kesmesi emredilen, asaleten veya vekâleten ifası mümkün olan bir vecibedir. Peygamber Efendimiz (s.a.v) kendisine farz olan kurban ibadetini hicretin ikinci yılı emredildikten sonra her yıl ifa etmiştir. Hatta ümmeti için de her sene bir kurban kesmiştir. Kurban kesmek, hüküm olarak Hanefi mezhebine göre vacip, diğer mezheplerde müekket sünnettir. Deve, sığır, manda, koyun ve keçi gibi evcil hayvanların erkeği de dişisi de kurban edilebilmektedir. Devenin beş yaşını bitirmiş, büyük başların iki yaşını doldurup üç yaşına basmış koyun ve keçinin ise bir yaşını doldurmuş olması gerekmektedir. Yalnız koyunlarda altı ayını doldurup büyükleri kadar gelişmiş olanlar da kurban edilebilmektedir. Ayrıca kurban edilecek hayvanların sağlıklı, organlarının tam, ağır kusurlardan azade olması gerekmektedir. Bazı hafif kusurlar kurbanı engel sayılmamaktadır. Kurbanın, udhiyye, hac, şükür, adak, ceza, nafil gibi kıssımları vardır. Bütün kurbanlarda aranan şartlar aynıdır. Kurbanın şartlarını taşıyan hayvanın usulüne uygun olarak kesilmesi gerekir. Kesildiği zaman kurban vecibesi yerine gelmiş olmaktadır. Etinin yenilmesi ve taksimi sonra gelir. Bin dört yüz seneden beri ifa edilegelen kurban ibadeti elbette diğer ibadetler gibi kıyamete kadar devam edecektir. Günümüzde dünden farklı fazla bir değişiklik olmamakla beraber günün getirdiği bazı uygulama ve problemler de bulunmaktadır. Yaşı dolmamış oğlakların adak diye kesilmesi, büyük baş hayvanların suni yemlerle çabuk geliştikleri için iki yaşını doldurmadan kurban edilmeleri, kurban yerine bedelinin ödenmesi tartışmaları, kurban kesilirken şoklama yapılması, kilo ile kurban satılması, şehirleşmenin artmasıyla kurban kesimindeki zorluklar bazı güncel problemlerdir.

ABSTRACT

Sacrificing is a prayer for all the ummahs. It is a financial worship, listed among the insignia of Islam for every Muslim, who has a certain amount of property, was ordered to sacrifice an animal. It is possible to fulfill this worship in person or by representative. Our Prophet fulfilled this worship, and asked for every year after he was ordered in the second year of He also sacrificed another animal for his ummah. Sacrificing is deemed a wajib in Hanafi sect while it is a strong sunnah according to others. Camels, cattle,

Keywords:

Sacrifice, worship,
Contemporary issues

*Mustafa BORAN, E-mail: mustafaboran1963@hotmail.com Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-0440-6919>

buffalo, sheep and goats can be sacrificed irrespective of their gender. A camel must be five years old while bovine animals must be exactly two years old or more. Sheep and goat must be over one year old. But a 6 months old lamb can be sacrificed if it is perceived to be a-year old fellows. The animals must be healthy and should not have any severe defects. However, the presence of some minor defects could be overlooked. The worship of sacrificing can be categorized as the wajib, gratitude, votive, punishment, and just as a good deed. The conditions sought in this worship are the same. Eating and sharing the sacrificed animal is a practice that comes after the proper slaughter. The sacrifice worship, which has been carried out for 1400 years and will continue until the Day of Judgment. Today, there is not much change in this practice; however, there are some debates and issues too. The main problems are as follows: sacrificing very young goat kids as votive, the animals fed with artificial feeds to have them look older, discussions about the sacrifice payment without slaughtering the animal, using the stunning techniques during the slaughter and selling an sacrifice animal based on live weight. In this article, how to make sacrifice worship within the scope of Islamic jurisprudence, and the sacrifice issues in today's conditions are discussed.

1. Giriş

Kurban, insanlık tarihi kadar eski olan bir ibadettir. Bugünkü şekliyle bize İbrahim aleyhisselam'dan kaldığı anlaşılmaktadır. Zira sahabe Rasulullah Efendimize (s.a.v.) kurbanların durumundan sorduklarında karşılık olarak Efendimiz (s.a.v.) “İbrahim aleyhisselamın sünneti” olduğunu bildirmiştir (İbn Mâce, *Edâhi*, 3; İbn Hanbel, IV, 368).

Ancak Allahü Teâlâ'nın kurbanı bütün ümmetlere meşru kıldığını haber vermesi, (Hac, 22/34) Hz. Âdem'in iki oğlunun kurbanlarının kıssası (Maide, 5/27) kurbanın tarihinin Hz. Âdeme kadar dayandığını göstermektedir.

Hicretin ikinci yılında kurban meşru kıldıktan sonra Rasulullah (s.a.v) her yıl ehl-i beyti ve ashabıyla beraber kurban kesmişlerdir. Meşru kıldığı seneden bugüne kadar İslam'ın şe'âirinden, sembollerinden olan kurbanı mükellef olan Müslümanlar kesmeye devam etmiştir.

Kurban ve hayvan kesimi konusu fıkıh kitaplarımızda “udhiyye” ve “sayd ve zebâih” adı altında müstakil başlıklar halinde ele alınmış, kurban ve hayvan kesimi

ile ilgili hükümler tespit edilmiştir (Kudûrî, 1966; İbn Âbidîn, 1987). Kurban konusunda yazılmış birçok makale de bulunmaktadır. Bu çalışmayı yapmamızın sebebi kurban hükümlerini ele almanın yanında günümüzdeki uygulamaları değerlendirmek, bazı yanlışların üzerinde durmaktır. Güncel meseleleri temel kurban hükümlerini ele alarak incelemeye çalışmaktır.

Kurban ile ilgili güncel problemler vardır. Bazı gayri Müslim ülkelerin kurbanları şok verilerek kesmeye zorlaması, kurban yerine bedelinin verilip verilememesi, vekâletin yaygınlaşması, hayvanların çabuk gelişmesi sebebiyle yaş şartında ortaya çıkan sorunlar bu problemlerden sayılabılır.

Et ihtiyacının yeteri kadar karşılanamadığı, ithal edilmek durumunda kalındığı ülkemizde küçük oğlakların adak kurbanı olarak kesilmesi, büyükbaş hayvanların görünüşüne aldanarak yaşı dolmadan kurban edilmesi, kurbanın dışında bazı insanların zevki için süt kuzusu ve süt oğlağı diye yavruların kesilmesi bu çalışmayı yapmamızın sebeplerindedir. Kurban olmaları caiz olmayan tavuk, horoz gibi kanatlıların adak olarak, kan akıtmak niyetiyle kesilmesi diğeri bir problemdir.

2. Kurban ile İlgili Kavramlar

Kurban ile ilgili ayet-i kerimelere, hadisi şeriflere ve fıkıh kitaplarına baktığımız zaman birçok kavram görmekteyiz. Onlardan bir kısmına temas etmek uygun olacaktır.

Kurban: (قربان) yaklaşmak manasına gelen bir kelimedir. Hz. Allah'a yaklaşmak maksadıyla kesilen hayvana verilen isimdir. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Âdem'in iki evladından istenen Kurban'dan bahseden ayetlerde geçmektedir.

Udhiyye, (اضحية) çoğulu **Edâhî,** (اضاحي) veya **Dahâyâ:** (ضحايا) Kurban olarak hususi zamanda hususi niyetle kesilen hususi hayvana verilen isimdir.

En'âm: (انعام) Tekili "Ne'am", Koyun, keçi, sığır, deve gibi yumuşak huylu ehli hayvanlara verilen isimdir.

Meyte: (ميتة) Ölü, leş hayvan, usulüne uygun kesilmeyen veya kendiliğinden veya başka bir hayvanın süsmesi ile ölen hayvana denilmektedir.

Cenîn: (جنين) Hayvanın karnındaki yavrusunu ifade eden kelimedir.

Yeymü'l-Edhâ; (يوم الاضحى) veya **Yeymü'n-Nahr:** (يوم النحر) Kurban bayramı günü, kurban kesme gününü, Zilhiccenin onuncu gününü ifade eden kelimelerdir. **Eyyâmü'n-Nahr;** (ايام النحر): zilhiccenin 10, 11 ve 12. günleri, bu günlerde kurban kesilmektedir.

Tadhiye: (تضحية) ; **Tezkiye:** (تذكية) **Zekât:** (ذكاة) Kurbanlık hayvanı kesmeye denmektedir.

Zebh: (ذبح) Kesmek, boğazlamak; Koyun, keçi, sığır gibi hayvanları boğazından kesmek için kullanılan ifadedir. Bu hayvanları nahr yapmak, göğsünden kesmek mekruhtur.

Zebîha: (ذبيحة) Zebh yapılan, eti için kesilen, boğazlanan hayvana verilen isimdir.

Zâbih: (ذابح) Hayvanı kesen kimse; **Cez-zâr:** (جزار) Kasap demektir.

Nahr: (نحر) Deveyi kesmek demektir. Deve daha fazla kan boşalması için göğsünün üstünden (boyunun gövdeye birleştiği yerden) kesilmektedir. Buna "nahr" denmektedir. Deveyi zebh etmek, yalnızca boynundan kesmek mekruhtur.

Lahm, (لحم) Çoğulu **Luhûm;** (لحوم) Kurban olarak kesilen hayvanların etlerini ifade eder.

Bedene, (بدنة) Çoğulu **Büdn:** (بدن) Hacda kurban edilen deve, sığır gibi büyük baş hayvanlara verilen isimdir.

Dem; (دم) Kurban olarak kesilen hayvanın kanıdır. Diğer manası Hac ibadetini yaparken işlenen hatalardan dolayı kesilmesi gereken küçükbaş hayvanın ismidir.

Nesîke: (نسيكة) ; Çoğulu: **Nüsük;** (نسك) Kurban olarak kesilen hayvana verilen isimdir

Mensek: (منسك) **Mezbah;** (مذبح) Hayvan kesilen yer demektir (Kudûrî, 1966; Mevsilî, 1989; Molla Hüsrev, 1979; İbn Âbidîn, 1987; Abdülbâkî, 1982; Erdoğan, 2013). Kurban konusunda bu kadar zengin kavram hazinesinin olması onun önemine ve uygulamasının yaygınlığına bir işarettir. Aslında kurban ile ilgili terimlerin değerlendirilmesi hususunda bile ayrı bir çalışma yapılmalıdır.

3. Kur'an-ı Kerim'de Kurban

Kur'an-ı Kerim'de kurban ile ilgili ayetler ağırlıklı olarak Maide suresi, Hac suresi, Sâffat suresi ve Kevser suresinde bulunmaktadır. En'am suresi de adını, eti helal olan yumuşak huylu olup emrimize verilen

deve, inek, koyun, keçi gibi hayvanlardan almaktadır. (Maide, 5/27-31; En'am, 6/136, 138, 139, 142; Sâffat, 37/107; Hac, 22/34, 35, 36, 37; Kevser, 108/2)

Maide suresinde Hz. Âdem'in iki oğlunun kıssası haber verilmektedir. Allahü Teâlâ kendilerinden kurban istediği, onların yerine getirdikleri kurbanlardan birisinin kabul edildiği, diğerinkinin ise kabul edilmediği ve bunun devamında meydana gelen kardeşlerden birisinin diğerini öldürmesi ve ondan sonra meydana gelen hadiseler haber verilmektedir (Maide, 5/27-31).

Kevser suresi Mekke-i Mükerrime'de nazil olmuştur. İkinci ayetinde “*O halde Rabbin için namaz kıl ve kurban kes*” (Kevser, 108/2) buyrulmaktadır.

Hac suresinde ise bütün ümmetlere rızık olarak verilen yumuşak huylu hayvanları keserken Hz. Allah'ın adını ansınlar diye kurbanın meşru kılındığı haber verilmektedir. “Bedene” denilen büyük baş hayvanları kurban etmenin Hz. Allah'ın nişanelerinden olduğu bildirilmektedir. Kurban etlerinden yenilmesine ve ihtiyaç sahiplerine yedirilmesine izin verildiğine dikkat çekilmektedir. Kurbanların etlerinin ve kanlarının değil, takvanın Hz. Allah'a ulaşacağı, şükredelim ve Hz. Allah'ın büyüklüğünü anlayalım diye bu hayvanların emrimize verildiği uyarısı yapılmaktadır (Hac, 22/34, 35, 36, 37).

4. Hadis-i Şeriflerde Kurban

Kurbanın önemi ve sevabıyla ilgili olarak birçok hadisi şerif vârid olmuştur. Kurban ile ilgili gelen hadisi şeriflerin çoğunun ehl-i beyt tarafından rivayet edilmesi, Efendimizin ve ailesinin kurbana verdiği önemin göstergelerinden birisidir. Gerçekten kurbanda ancak kurban kesilmesiyle

elde edilebilecek, başka türlü ulaşılamayacak ecir ve sevaplar olduğunu anlamaktayız.

Hz. Aişe validemizden gelen rivayette Rasulullah (s.a.v.) Kurban Bayramı gününde âdemoğlunun Allahü Teâlâ'ya en sevimli amelinin kurban kesmek olduğunu haber vermektedir. Kıyamet gününde kurbanların boynuzları, tüyleri ve tırnaklarıyla geleceğini, henüz kanı yere düşmeden kabul edileceğini müjdelemektedir. Bu sebeple kurban kesme konusunda gönüllerin hoş olmasını istemektedir (Tirmizî, “Edâhî”, 1).

Diğer bir hadisi şerifte Rasulullah (s.a.v.) Kurban Bayramı günü okudukları hutbelelerinde o gün yapılacak ilk işin Kurban Bayramı namazı kılmak, sonra dönüp kurban kesmek olduğunu, böyle yapanların sünnetine uymuş olacağını haber vermektedir (Buhârî, “İdeyn”, 3).

Rasulullah (s.a.v.)'i kurban keserken gören sahabe “Ey Allah'ın Resulü! Bu kurbanlar nedir?” diye sordular. Allah'ın Resulü İbrahim aleyhisselamın sünneti olduğunu haber verince sahabe kurbandan kendilerine ne ecir ve mükâfat verileceğini sorunca Efendimiz (s.a.v.) hayvanın her tüyü adince, yününden her kılı sayısınca sevap olduğunu müjdelediler (İbn Mâce, “Edâhî”, 3; İbn Hanbel, IV, 368).

Kurban konusunda daha birçok hadisi şerif mevcuttur. Hadis kaynaklarında kurban konusunda başlı başına baplar olduğu gibi diğer bapların ilgili bölümlerinde de rivayetler görülmektedir. Namaz, oruç, zekât, hac gibi ibadetleri bizzat ifa ederek bizlere tatbikini gösteren Allah Resulü kurbanı da kesilmesini emrederek kavliyle, kendileri keserek ve kestirerek fiili ile göstermiş bulunmaktadır.

5. İslam Tarihinde Kurban

Yukarıda da zikredildiği gibi kurbanın tarihi Hz. Âdeme kadar dayanmaktadır. Bütün ümmetlere meşru kılınmıştır (Hacc, 22/34). Hz. İbrahim'in oğlu Hz. İsmail'in yerine bir kurbanın, Allah tarafından kendilerine fidiye (kurban) olarak verildiği açıkça bildirilmiştir. (Sâffât, 37/107). Bu haberler kurbanın genel olarak bütün ümmet ve topluluklar tarafından yerine getirilen bir ibadet olduğunu ifade etmektedir.

Cahiliye döneminde Arapların Kâbe'deki ve diğer yerlerdeki putlar için birtakım kurbanlar kestikleri bilinmektedir. İslam dini gelince bu uygulamalar tevhit inancına aykırı unsurlardan temizlenerek Hz. İbrahim'in sünnetine uygun olarak yeniden ihya ve ıslah edilmiştir. Putlar için kurban kesmek şirk kabul edilerek bunların etlerinin yenmeyeceği, bu hayvanların murdar olacağı hükmü getirilmiştir (Bardakoğlu, 2002).

Rasulullah (s.a.v) daha Mekke-i Mükerrime'de iken beş vakit farz namazdan başka namazlar kıldığı gibi, hac farz değil iken de Kurban Bayramı günlerinde ve diğer günlerde kurbanlar keserdi. (Elmalılı, 1979).

Bu hükümlerden kurban ibadetinin belli bir zamanla sınırlı olmayıp, her asırda, her devirde var olduğunu, Peygamber Efendimize ve ümmetine emredilmesiyle de kıyamete kadar devam edeceğini anlamaktayız.

6. Kurbanın Önemi

Kurban ibadeti bir yönden ta'abbudi, diğer yönden ta'lilidir. Kurbanın kesimi, kesim vakti, yaş şartı, kısımları, hangi hayvanlardan olacağı, engel durumları, kimlerin keseceği gibi hususlar naslarla belirtilmiştir. Bu yönden kurban vecibesı ta'abbudidir. Ancak bu durum onun illetini, hikmet ve

sebebini araştırmaya engel değildir. Nitekim kurbanda maddi ve manevi, dünyevi ve uhrevi, zengin ve fakir bütün Müslümanlar için bir maslahat olduğu görülmektedir.

Kurban kesenin kestiği kurbanın yetmiş kat ağırlığınca mizanına konulacağı, her tüyüne bir sevap verileceği, kanı yere düşmeden günahların affolunacağı, Kurban Bayramı gününde yapılabilecek en faziletli amellerden olduğu, Peygamber Efendimizin her yıl kurban kestiği (Buhârî, "Hac", 117, 119; Müslim, "Edâhî", 17; Tirmizî, "Edâhî", 1, 11; İbn Mâce, "Edâhî", 3) gibi müjdelere kurbanın önemini gösteren delillerdir. Kurban kesmek, en mükerrem olarak yaratılan insanın değerinin, mahlûkatın emrine verilmesinin bir göstergesidir.

Kurban Hz. Allah'ın verdiği maddi nimetlere bir şükür nişanesidir. Zengin, fakir bütün Müslümanlar için genişlik, rahmet, bereket ve ikramdır.

7. Kurbanın Hükümü

Kurban hicretin ikinci yılında zilhicce ayında meşru kılınmıştır. Meşru olması kitap, sünnet ve icma ile sabittir. Kurban kesmek Peygamber (s.a.v)'e farz kılınan bir ibadettir. Rasulullah'ın (s.a.v) kurbanın kendilerine farz olduğunu haber vermeleri (Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 317) buna delil olarak zikredilmiştir (Serahsî, 2008).

Hanefî mezhebine göre mukim olan varlıklı kimselere vaciptir. Hanefî mezhebinin delilleri şunlardır: Ayet-i kerimede "*O hâlde, Rabbin için namaz kıl ve kurban kes.*" (Kevser, 108/2) buyrulmuştur. Bir şeyin Kur'an-ı Kerim'de emredilmesi vücubiyetine delalet eder. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "*İmkân bulup da kurban kesmeyen kişi bizim mescidimize yaklaşmasın*" (Ahmed b. Hanbel, Müsned, II,

321: İbn Mâce, “Edâhî”, 2). Hanefi müçtehitlerine göre böyle bir uyarı ancak vacibin terkedilmesinde olabilir. Yine Peygamber (s.a.v) bayram namazından önce kurban kesenlerin tekrar kesmelerini, namazdan önce kesmeyenlerin namazdan sonra kesmelerini emretmiştir (Buhârî, “Edâhî”, 4; Müslim, “Edâhî”, 10; İbn Mâce, “Edâhî”, 12). Bu hadisi şerifte kesme konusunda bir emir vardır, emir de vücup ifade eder (Serahsî, 2008).

Şafii mezhebinde ise kurban müekked bir sünnet-i ayn olarak görülmüştür. Onların delili olarak “*Kurban kesiniz. Şüphesiz kurban babanız İbrahim (a.s) ’in sünnetidir* (Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV,368; İbn Mâce, “Edâhî”, 3) hadisi şerifi zikredilmiştir (Nevevî, ts; Şirbînî, 1997; Keskin, 2018). Hanefiler buna cevap olarak bu hadisi şerifte zikredilen “sünnet”in “yol” manasına olduğunu, kurbanın vacip olmasına aykırılık teşkil etmeyeceğini söylemiştir (Serahsî, 2008).

Zengin ilim geleneğimizi taşıyan, iman, ahlak ve hukuk boyutlarıyla Kur’an-ı Kerim ve Sünnet-i Nebeviyye’nin nüfuz ettiği kavramların ağırlığını korumak gerekecektir. Dolayısıyla bir ibadetin sünnet olarak görülmesi yapılırsa da olur yapılmassa da olur manasını ifade etmez. Müslümanlar tarafından en yaygın bir şekilde yerine getirilen kurban kesme ibadetinin değerini değiştirmez. Böyle düşünmek çok büyük bir yanılğı olur. Nitekim kurban kesmenin sünnet olduğunu söyleyen fakihler, imkânı yerinde olanların kurban kesmemesini asla hoş görmediklerini söylemektedir (Çalış, 2004).

8. Kurban Çeşitleri

Kurban, kurban niyetiyle kesilen hayvanların hepsinin ortak adı olmakla beraber yerine, maksadına, niyetine ve etinin kesenler

tarafından yenilip yenilmemesine göre değişik çeşitlere ayrılmaktadır. Burada kurban çeşitlerine ve hükümlerine temas etmek yerinde olacaktır.

8.1. Udhiyye Kurbanı

Kurban Bayramı günlerinde kesilen, nisap miktarı mala sahip olan her Müslümana kesmesi Hanefi mezhebinde vacip olan kurbandır. Bu kurban “Hususi bir hayvanı, hususi günler olan Kurban Bayramı günlerine Allahü Teâlâ’ya yaklaşmak niyetiyle kesmek” şeklinde tanımlanmaktadır. Kurban çeşitleri içerisinde en yaygın olanıdır. Aslında kurban denilince ilk akla gelen udhiyye kurbanıdır. Fıkıh kitaplarında ayrı bir bölüm olarak hükümleri ele alınmaktadır (Kudûrî, 1966; Haddad, 1978; Serahsî, 2008).

Kurban Bayramı günlerinde kesilen hayvana “udhiyye”, kesmeye “tadhiye”, kesene de “mudahhi” ismi verilmektedir. Udhiyye kelimesi kuşluk vakti manasına gelen “duha” ile ilgilidir. Kurbanlar kuşluk vaktinde kesilmeye başlandığı için bu isim verilmiştir (Râzî, 1999; Bilmen, 1986).

8.2. Nezir (adak) Kurbanı

Nezir, Allahü Teâlâ’ya tazim için bir işin yapılmasını kendi nefesine vacip kılmaktır. Türkçede nezre adak denmektedir. Allah’ın rızası için ibadet sayılacak bazı şeyleri nezretmek muteber görülmüş. Sevaba vesile olacağı ifade edilmiştir (Bilmen, 1986).

Herhangi bir sebeple kurban kesmeyi veya kan akıtmayı adayan kimseler bu sebep yerine geldiği andan itibaren en kısa zamanda adağını yerine getirmek durumundadır. Kur’an-ı Kerim’de, verilen sözde durulması, ahde ve akitlere bağlı kalınması, (Mâide, 5/1; İsrâ, 17/34) Allah’a verilen sözün tutulması emredilmekte ve yapılan

adakların yerine getirilmesi istenmektedir (Nahl, 16/91). Nezrin geçerli olması için Hanefi mezhebine göre nezir cinsinden bir vacibin olması gerekmektedir. Kurban kesmek vacip olduğu için kurban kesmeyi nezretmek/adamak caiz olmaktadır. Nezir kurbanında aranan şartlar diğer kurbanlar ile aynıdır. Dolayısıyla en azından bir koyun veya keçi kesmek gerekmektedir. Eğer büyük baş kesmeyi nezretmiş ise büyük baş veya onun yerine yedi tane küçükbaş kurban ederek bu nezrini yerine getirmiş olur. Kurbanlık şartları taşımayan hayvanlar, tavuk, kaz, ördek gibi kanatlılar herhangi bir kurban olarak kesilemez. Hatta bu hayvanları kurban niyetiyle kesmek tahrimen mekruh görülmüştür. nk bunda Mecusilere benzeme olduğu ifade edilmiştir. Bu hayvanlar ancak sadaka olarak verilebilir (Mevsilî, 1989; Bilmen, 1986).

Nezir kurbanının diğer kurbanlardan farkı kesen kimsenin kendisinin, eşinin ve usul ve fruunun (neslinden geldiği ana, baba, dede ve nineleri ile kendi neslinden gelen çocukları ve torunları) ve mali yönden zengin sayılan kimselerin o kurbanın etinden yemelerinin caiz olmamasıdır. Eğer yiyecek olurlarda yediklerinin bedelinin sadaka olarak verilmesi gerekmektedir (Bilmen, 1986; Zihni, ts; zel, 1988).

Peygamber Efendimiz (s.a.v) ibadet ruhuna pek uygun olmadığı için adakta bulunmayı tavsiye etmediğine dair de hadisleri vardır. Efendimiz (s.a.v.) “*Adakla ancak cimrinin mal eksiltilmiş olur*” (Buhârî, “Eymn”, 26, “Kader”, 6; Müslim, “Nezr”, 2) buyurmuştur. Bir Müslümanın bir hastalıkla karşılaştığı zaman veya herhangi bir sıkıntıya düştüğü zaman Allah için kurban keserek bu sıkıntıdan kurtulmasını Allahü Teâlâ’dan istemesi elbette güzel bir davranıştır. Ancak böyle sıkıntılı durumda olan kimsenin adakta bulunmadan ve o sıkıntı

içerisinde iken bir kurban keserek Hz. Allah’tan genişlik istemesinin daha güzel olacağı kanaatini taşımayıız.

8.3. Akika Kurbanı

Yeni doğan çocukların başındaki tüylere “akika” denmektedir. Böylece Allahü Teâlâ’nın evlat verme nimetine şükür olarak kesilen kurbanı da “akika” kurbanı ismi verilmiştir. Akika kurbanı Hanefi mezhebine göre mubah veya mendup sayılmıştır. Diğer mezhepler akikayı sünnet olarak görmüştür (şirbn, 1997; Bilmen, 1986).

Akika kurbanı ocuk dünyaya geldiği andan itibaren buluğ çağına gelinceye kadar kesilebilmektedir. Ancak yedinci gün kesilmesi daha faziletli görülmüştür. ocuk yedi günlük olduğunda adının konulması, başındaki saçlarının kesilip ağırlığınca altın veya gümüş sadaka verilmesi ve kurbanının kesilmesi uygun görülmüştür. Kurbanda aranan şartlar aynen akikada da geçerlidir. Akika kesen kişi eğer adakta bulunmamışsa kendisi yiyebileceği gibi tasaddukta da bulunabilir (Bilmen, 1986; Zihni, ts).

Akika kurbanının meşruiyetine delil olarak; İbn Abbas’tan (r.a) rivayet olunan, Peygamber Efendimiz torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin efendilerimiz için akika kurbanı kestiği ve her çocuğun doğumunun yedinci gününde kendisi için kesilecek akika kurbanı karşılığında bir rehin olduğu, akika kurbanı kesildikten sonra çocuğun başının traş edilip isim verileceği hadisleri (Ebu Davud, “Dahâyâ”, 21; Nest, “Akka”, 1) zikredilmektedir (Anonim, 2018).

8.4. Hedy Kurbanı, şükür Kurbanı

Hacda kesilen kurbanlara hedy veya şükür kurbanı denilmektedir. Umre ibadetine

kurban kesmek gerekmemektedir. Hacda ise ifrat haccı yapana kurban vacip olmamakta, kesip kesmeme de muhayyer bırakılmaktadır. Kıran ve temettü haccı yapanlar ise hem hac hem de umre yaptıklarından dolayı şükür olarak bir kurban kesmeleri vacip olmaktadır. Bu kurbanlara hedy kurbanı da denilmektedir. Şartları diğer kurbanlarla aynıdır. Bu kurbanların harem bölgesinde kesilmesi gerekmektedir. Hacda ihramlı iken yapılan hatalardan dolayı kesilen ceza kurbanları da vacip olup orada kesilmektedir (Kudûrî, 1966; İhtiyar, 1989).

Bir düşman veya hastalık sebebiyle ihrama girip niyet ettiği halde hacdan engellenen kendisine “muhsar” denilen kimse de bir kurban göndererek harem bölgesinde kestirerek ihramdan çıkabilmektedir. Eğer bu kişi haccı kırana niyet etmişse iki kurban göndermesi gerekmektedir. Bu kurbanlar da harem bölgesinde kesilmektedir. Hacdan engellenen kimsenin kurbanları Kurban Bayramı günlerinde, umreden engellenen kimsenin kurbanları ise her zaman kesilebilmektedir (Kudûrî, 1966).

Herhangi bir vesile ile Hz. Allah’a şükretmek için kesilen kurbana da şükür kurbanı denilmektedir. Bir kimse arzu ettiği bir maksada veya istediği bir nimete kavuştuğu zaman şükür kurbanı kesebilir. Ancak bu kimse adakta bulunmadığı sürece bu kurbanı kesmesi kendisine vacip olmaz (Anonim, 2018).

9. Kurbanda Aranan Şartlar

Kurbanın sahih olması için kurban kesecek kimsede ve kurban edilecek hayvanda birtakım şartlar aranmaktadır.

9.1. Kurban Kesecek Kimsede Aranan Şartlar

Kurban kesmenin vacip olması için kişide Müslüman, akıllı, buluğ çağına ermiş, hür, mukim ve nisap miktarı mala sahip olma şartı aranmaktadır. Bu şartları taşıyan erkek veya kadın kurban kesebilir (Serahsî, 2008). Ebu Hanife’den (r.h.) gelen rivayete göre kişi kendisi ile beraber fitır sadakasında olduğu gibi küçük çocuğu için de kurban keser. Ancak tercih edilen görüşe göre kendisi için vacip olmasıdır (Haddâd, 1978).

Ehli kitap olan kimsenin usulüne uygun kestiği hayvan helal olsa bile, kitap ehlinin bir ibadet olduğu için kurban kesmesi mekruh görülmüştür. Ehli kitap olmayan Mecusi, putperst veya ateistin kestiği kurban geçerli olmadığı gibi kesilen hayvanın etini yemek de helal değildir (Serahsî, 2008).

Kurban kesmede evla olan eğer güzel kesebiliyorsa, bu konuda yeteneği varsa kişinin kurbanını kendisinin kesmesidir. Zira Allah Resulü kurbanlarını kendi eliyle keserdi (Kudûrî, 1966). Eğer kendisi kesemiyorsa veya arzu ediyorsa vekâlet vererek kestirebilir.

9.2. Kurbanlık Hayvanda Aranan Şartlar

Kurbanlık hayvanlar, koyun, keçi, sığır, manda ve deve cinsleridir. Bu hayvanların yalnızca evcil olanları kurban edilebilmektedir. Ayetlerde “*Kurbanlık büyük baş hayvanları da sizin için Allah’ın dininin nişanelerinden kıldık*” (Hac, 22/36) buyrularak büyük baş hayvanlara dikkat çekilmiştir. Hadisi şeriflerde de “*Kurbanlığın en hayırlısı koçtur...*” (Tirmizî, “Edâhî”, 18) buyrularak küçükbaş hayvanlara dikkat çekilmiştir. Böylece kurbanlık hayvanların hangileri olduğu ortaya çıkmıştır. Koyun ve keçinin bir yaşını doldurup iki yaşına girmiş olması şartı aranmaktadır. Kuzular altı ayını bitirmiş yedi ayından gün almış olup

büyükleri kadar gelişmiş olursa kurban edilebilmektedir (Müslim, “Edâhî”, 13). Keçiler ise mutlaka bir yaşını bitirmiş olmalıdır. Sığır manda gibi büyük baş hayvanların iki yaşını bitirip üç yaşına basmış olma şartı vardır. Develerin ise beş yaşını bitirip altı yaşına girmeleri gerekmektedir. Bu yaş şartı kameri aylara göre olmaktadır (Kudûrî, 1966; Anonim, 2018). Şafii mezhebinde yaş şartında Hanefî mezhebinden farklı olarak keçinin diğer büyük baş hayvanlar gibi iki yaşını bitirmiş olma şartı aranmaktadır (Şirbînî, 1997).

Yaş şartına baktığımız zaman kurban olacak hayvanların belli bir olgunluğa gelmesinin istendiğini görmekteyiz. Aslında bu yaş şartına sadece kurbanda değil her zaman hayvan kesilirken uyulmasında büyük fayda olacaktır. Hele ülkemiz gibi hayvan yetersizliği sebebiyle dışarıdan hayvan ve et ithal edilmek durumunda kalınan yerlerde olgunlaşmayan, kuzu, oğlak ve buzağların kesilmemesi et oranının artmasına vesile olacaktır.

Bu sayılan hayvanların erkeği de dişisi de kurban olabilmektedir. Ancak hayvanların üremesini düşünerek kurban kesmek daha uygun olacaktır.

Kurban olarak kesilecek hayvanlarda bir takım ağır kusurların bulunmaması gerekmektedir. Ağır kusur olarak şu hususlar zikredilmektedir: bir veya iki gözünün kör olması, dişlerinin yarıdan fazlasının dökülmüş olması, hayvanın doğuştan kulaksız olması veya kulağının yarıdan fazlasının kesik olması, kuyruğunun yarıdan fazlasının kopmuş olması, bir veya iki boynuzunun yarıdan fazlasının kırık olması sayılmaktadır. Küçükbaş hayvanların bir memesinin kurumuş olması, büyük baş hayvanların iki memesinin kurumuş olması ağır kusur olmaktadır. Bu kusurları bulu-

nan hayvanlar kurban olmaya elverişli olmamaktadır. Bu şartlar İslam dininin güzelliğe, estetiğe ve bütünlüğe verdiği değeri ortaya koymaktadır. Özellikle Allah için kurban edilecek hayvanların organlarının tam olması, görünüşünün güzel olması, semiz ve bakımlı olması önem arz etmektedir. İnsanın kendisinin beğenmediği bir hayvanı Allah için kurban etmesinin uygun olmayacağı izahtan varestedir (Serahsî, 2008).

Hayvanın gözünün şaşlı olması, dişlerinin azının dökülmüş olması, kulağının yarık veya azının kesik olması, doğuştan boynuzsuz olması veya boynuzunun ucundan kırık olması, kuyruğunun ucundan kopmuş olması, büyük baş hayvanların bir memesinin kurumuş olması hafif kusur sayılmaktadır. Bu kusurlar hayvanın kurban edilmesine mâni teşkil etmemektedir (Kudûrî, 1966).

10. Kurban Kesimi

10.1. Kurban Kesim Vakti

Kurban kesim vakti udhiyye kurbanında Hanefî mezhebine göre Kurban Bayramının birinci, ikinci ve üçüncü günüdür. Hac kurbanları da bu günlerde kesilir. Diğer kurbanları kişi dilediği zaman kesebilir (Kudûrî, 1966; Serahsî, 2008). Şafii mezhebine göre ise kurban kesim günleri Kurban Bayramının dört günüdür (Keskin, 2018). Hadisi şerifte şöyle buyrulmuştur: “Bugünümüzde bizim için ilk yapılacak şey namaz kılmaktır. Ondan sonra (evlerinize) dönüp kurban kesmek olacaktır. Her kim böyle yaparsa, sünnetimize uygun iş yapmış olur. Kim önce kurban keserse, o ancak ailesine sunduğu bir ettir, kurbandan bir şey değildir” (Buhârî, “Edâhî”, 1; Müslim, “Edâhî”, 1).

10.2. Kurban Kesim Usulü

Kurban edilecek hayvan incitilmeden kesileceği yere götürülür. Kibleye doğru yatırılır. Küçükbaş hayvanların üçayağı bağlanır, hareket etmesi için bir ayağı serbest bırakılır. Büyük baş hayvanların dört ayağı bağlanabilir. Daha önceden hazırlanmış, keskinleştirilmiş bıçak ile kesilir. Koyun, keçi, inek gibi hayvanlarda müstehap olan “zebh” boğazından kesmektir. Devede ise müstehap olan “nahr” göğsünden kesmektir. Aksi mekruhtur. Deveyi ayakta olarak sol ayağı bağlı olarak kesmek de yatırarak kesmek de sünnettir (Haddâd, 1978). Önce kurban duası okunur. şu iki ayet kurban duası olarak okunabilir:

قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ
“De ki: şüphesiz benim namazım, kurbanım, hayatım ve ölümüm hepsi âlemlerin Rabbi Allah içindir. O'nun ortağı yoktur. Bana sadece bu emrolundu ve ben Müslümanların ilkiyim.” (En’âm, 6/162,163)

إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ

“Ben, hakka yönelen birisi olarak yüzümü, gökleri ve yeri yaratana döndürdüm. Ben, Allah'a ortak koşanlardan değilim.” (En’âm, 6/79)

Sonra üç defa şu tekbir getirilir.

اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ

Daha sonra “**Bismillahi Allahü Ekber**” denilerek kurban kesilir.

Usulüne uygun bir kesim yapmış olmak için, hayvanın yemek borusu, nefes borusu ve iki şah damarının kesilmesi gerekir. Hayvan henüz ölmeden başını bedeninden ayırmak ve derisini yüzmeye başlamak mekruhtur. (Kudûrî, 1966; Serahsî, 2008).

Kurban kesildikten sonra sahibi, Allah rızası için iki rekât namaz kılabilir. Namazdan sonra kurban kesme nimetini ihsan eden Hz. Allah’a şükredip dua eder. (Anonim, 2018)

11. Kurbanda Vekâlet

Kurban mali bir ibadettir. Mali ibadetlerde vekâlet caizdir, dolayısıyla kurbanda da vekâlet caizdir. Kurban bir ibadet olması hasebiyle bizzat yerine getirilmesi daha faziletlidir (Kudûrî, 1966). Bu mümkün değilse güzel kesen birisine vekâlet vererek kestirmesidir. Bu takdirde uygun olan kurbanın başında bulunup şahitlik etmesidir. Zira Rasulullah (s.a.v) Fatıma validemize kurbanı kesilirken şahitlik etmesini istemiştir. Bu da mümkün değilse görmeyeceği bir yerde de olsa vekâleten kurbanını kestirmesidir (Anonim, 2018).

Kurbanda vekâlet bu ibadetin yerine getirilmesini kolaylaştırmaktadır. Bizzat yerine getirme imkânı olmayan kimseler vekâlet yoluyla kurban vecibesini ifa ederek bu görevi yapmanın mutluluğunu yaşayabilmektedir. Hastalık, yaşlılık ve benzer sebeplerle nice insanlar bizzat kurban kesimini yerine getirme imkânına sahip değildir. Bunlar için vekâlet çözümlenmektedir.

12. Günümüzde Kurban

Günümüzde değişen şartlar kurbanda da birtakım farklı uygulamaların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Kurban ibadet olması, kesilmesi, kesimi için vekâlet verilmesi gibi hükümlerinde bir değişiklik olması söz konusu değildir. Ancak alımı, satımı, kesilirken şok verilmesi gibi uygulamalarda bazı farklılıklar olabilmektedir. Burada günümüzdeki bazı problemlere temas etmek gerektiği kanaatindeyiz.

12.1. Kilo ile Kurban

Kurban alım satımı bir akittir. Diğer ticari eşyada olduğu gibi pazarlık usulü veya hayvanın canlı olarak tartılmasıyla kilosunu tespit ederek bunun üzerinden satışı yapılmasında bir sakınca yoktur. Ancak son zamanlarda bazı bölgelerde daha çok büyükbaş hayvanların kurban olarak kesiminde ortaya çıkan hayvan alımının pazarlığı yapılırken hem satıcı hem de kesici olan kişinin hayvan kesildikten sonra etinin dört parçaya ayrılarak yalnızca etinin tartılması suretiyle yapılan akitlerde birtakım problemler olduğu görülmektedir (Anonim, (2018). Öncelikle baştan yapılan akitte bir eksiklik olduğu, henüz kesinleşmeyen bir kilo üzerinden anlaşma yapıldığı ortadadır.

İslam hukukçularının çoğunluğuna göre sözleşme konusunun akit esnasında mevcut olması gerekmektedir. Mevcut olmasını butlan sebebi saymışlardır. Zira akit anında mevcut olmayan malın, gelecekteki mevcudiyetini ihtimal dâhilinde görürler. İhtimali ise bir nevi aldatma olarak kabul ederler. Buradan hareketle henüz meydana gelmemiş zirai mahsullerin, meyvelerin, zeytindeki zeytinyağının, üzümdeki şranın, hayvanın memesindeki sütün, sütteki tereyağının, canlı hayvandaki etin ve sakatatın, sırtındaki yünün, derisinin satışını -ma'dum kapsamında değerlendirerek geçersiz saymışlardır (Kudûrî, 1966; İbn Âbidîn, 1987; Bilgili, 2006).

Diğer yönden kurban her şeyiyle kurbandır. Bu uygulamanın kasaptan et almaktan pek fazla bir farkı olmadığı anlaşılmaktadır. Hayvanın sakatata, derisi, başı çoğunlukla akit dışında kalmaktadır. Hâlbuki akit esnasında hayvanın derisinin, kellesinin, sakatatının satıcıda kalmak üzere istisna edilmemesi gerekmektedir (İzgi, 2010). Bu

ve benzer sebeplerle böyle bir uygulamadan kurban kesecek kişilerin uzak durması uygun olacaktır.

12.2. Şoklama ile Kesim

Müslüman olmayan birtakım ülkelerde, özellikle batı ülkelerinde hayvanların kanının da değerlendirilmesi düşünülerek şoklama ile kesimin yaygın olduğu bilinmektedir. Şoklayarak hayvanların kesilmesinde çeşitli bayıltma yöntemleri uygulanmaktadır. Bu yöntemlerden bazıları uygulama farklılığına bağlı olarak geri dönüşüme imkân sağlarken, bazı yöntemler ise kesim hayvanının ya hemen ya da bir müddet sonra ölümüne sebep olabilmektedir. Bayıltma Yöntemleri: Kafaya darbe uygulaması Bolzen aparatı ile bayıltma Şok darbe ile bayıltma/sersemletme Elektrik akımı ile bayıltma Gaz uygulayarak bayıltma (Alişarlı, 2011). Bu uygulamaların bazıları Müslüman ülkelere batıdan gelerek sirayet etmiş bulunmaktadır. Bazı gayri Müslim ülkeler orada bulunan Müslümanlara hayvanları şoklama ile kesime zorlamaktadır.

Asıl olan eskiden beri uygulandığı gibi hayvanların şoklama yapılmadan kesilmesidir. Çünkü kesimden maksat hayvanın kanının akmasıdır. Kan, kullanılması İslam dininde haram görülen maddelerdendir. Hayvan kesildikten sonra içerisine az miktarda kalan bundan müstesnadır. Bunun için hayvanın yemek borusu, nefes borusu ve iki damarının kesilmesi gerekmektedir. (Kudûrî, 1966; Serahsî, 2008).

Dinimiz bütün canlılara iyi davranılmasını emretmektedir. Peygamber Efendimiz kesim esnasında hayvana eziyet edilmemesini emretmiştir (Müslim, “Sayd ve Zebâih”, 57; Ebu Davud, “Dahâyâ”, 12). Bizim görebildiğimiz şoklamada hayvana ayrı bir eziyet vardır. Ancak hüküm olarak kesilecek hayvana şok verildiğinde eğer

hayvan kesilmeden ölecek olursa murdar olur. Kurban olmadığı gibi eti de yenmez. Eğer şoklama uygulandıktan sonra ölmekten kesilirse bu hayvan helal olur. Ancak içerinde fazla miktarda kan kalmış olacaktır. Bizim kanaatimiz hiçbir ilave uygulama yapmadan “doğal kesim” denilen usul ile kesmektir. Eğer hayvanı yakalayamama gibi bir zaruret olursa o müstesna görülebilir (Boran, 2015). Bilimsel araştırmalar da bunu göstermektedir. Nitekim Harran Üniversitesi, helal kesimde hayvanların acı çekmediğini tespit etmiştir. Harran Üniversitesindeki bir grup bilim adamı, Kurban Bayramı’nda kesilen hayvanların acı çekip çekmediği ile ilgili araştırmasında ilginç bir sonuç elde etti. Bilimsel olarak yapılan

Çalışmada hayvanların kesim öncesi gerçekleştirilen ölçümlerinde, ağrı kesici, sakinleştirici etkisi ile bilinen ve morfinden 30 kat daha etkili olan beta endorfin hormonu seviyesinde önemli artışlar olduğu tespit edildi.¹

12.3. Kurbanda Yaş Şartı

Günümüzde hayvanların yaş şartında bazı problemler olduğu görölmektedir. Keçilerin bütün müçtehitlere göre en az bir yaşını bitirip iki yaşına girmiş olması gerekirken bu yaşa gelmemiş oğlakların adak olarak kesildiğini, bu maksatla oğlakların satıldığını ve bazı alıcıların kestiğini bizzat gözlemlemiş bulunmaktayız. Bazı kimselerde sanki adak için kan akıtmak maksadıyla

¹<https://www.harran.edu.tr/sayfa.aspx?st=haber&sid=358> (Erişim, 15.03.2020.) Kurban Bayramı öncesinde hayvan kesimleriyle ilgili spekülatif söylemlerin artması üzerine şanhurfa Harran Üniversitesi’nde çalışan bir grup bilim adamı, hayvanların kesim öncesi, kesim esnası ve kesim sonrasındaki beta endorfin hormonunu ölçtü. Harran Üniversitesi Veterinerlik Fakültesinde görev yapan Prof. Dr. Gürbüz Aksoy, Prof. Dr. Faruk Süzergöz ve Araştırma Görevlisi Pelin Polat tarafından yürütölen çalışmada, helal kesim esnasında hayvanların ağrı dindirici ve sakinleştirici etkisi ile bilinen ve vücutta üretilen beta endorfin hormonu seviyelerinde önemli artışlar belirlendi. Helal kesimde hayvanlar acı çekmiyor: Çalışmada, helal kesim öncesi, helal kesim esnası ve kesimden 3 dakika sonra yapılan beta endorfin analizlerinde, bu hormon seviyesinin kesim öncesinde alınan değerlerinin kesim esnasında alınan kan örneklerinde iki katına çıktığı, kesimden 3 dakika sonra ise yaklaşık 4 katına çıktığını belirlendi. Morfinden 30 kat etkili: Bu hormonun ağrı kesici özelliğinin morfin olarak bilinen ağrı kesiciye göre 30 kat daha fazla olduğunu belirten uzmanlar, helal kesimde beta endorfin hormonu sayesinde hayvanların sakinleştiğini dile getirdi. Spekülyasyonlara bilimsel cevap: Harran Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Gürbüz Aksoy, yapılan çalışmayla ilgili yaptığı açıklamada, “Hayvan kesimi konusu ölkemizde ve tüm dünyada önemli bir gündem maddesidir. Özellikle Kurban Bayramı öncesinde ölkemizde çeşitli spekülyasyonlar yapılmaktadır. Helal kesim yapıldığı zaman hayvanlar eziyet duyuyor deniliyor. Biz bu konuyu aydınlatmak için ekibimle birlikte bilimsel bir çalışma yaptık. Kesimden önce ve kesimden sonra vücut tarafından üretilen bir hormon olan beta endorfinin 4 misline kadar arttığını tespit ettik. Yani

beyin tarafından beta endorfin denilen bir hormon üretiliyor. Bu hormon ağrıkesici ve rahatlatıcıdır. Morfinden 30 kat daha fazla etkilidir. Vücutun bunu üretmesi hayvanlar için çok önemlidir. Hayvan kesimlerinde, kesimden önce ve sonra baktığımızda, kesimden sonra 4 katına kadar arttığını gördük. Hayvanların bu hormon vasıtasıyla sakinleştiğini, rahatladığını belirledik. Helal kesim uygulanan hayvanlarda kesinlikle ağrı olmadığını ve sakinleştiğini tespit ettik” dedi. Avrupalılar beyni tahrip ettikleri için deli dana etkisi görölüyor: Avrupa Birliği ölkelerinin kesim yaparken tabanca ve şok yöntemi kullandıklarını ve bunun da hem hayvanın daha fazla acı çekmesine, hem de deli dana denilen etkinin göröldüğünü belirten Aksoy, bu yöntemle kesilen hayvanların etlerinin de sağlık açısından sakinalı olduğunu dile getirdi. Tabanca ve şok yöntemiyle kesilen hayvanların kesim yapmadan önce ölme olasılıklarının da bulunduğunu dile getiren Prof. Dr. Gürbüz Aksoy, “Avrupa Birliği ölkeleri tabanca ve şok yöntemiyle kesim uyguluyorlar. Hayvanın önce tabanca ile beynini tahrip ediyorlar. Bunu yaparken hayvanlar ölebiliyor. Sonra kesim yapılıyor ve kan vücutta kalıyor. Beyin tahrip edildiği için deli dana etkenleri vücuda yayılıyor ve insan sağlığı açısından büyük risk oluşturuyor. Bizim helal kesimde ise hem hayvan acı duymuyor hem de eti sağlıklı oluyor. Bizim bunu Türkiye olarak tabancayla uyulşturarak kesim yapan ölkelere anlatmamız ve göstermemiz gerekiyor. Bizim çalışmamız hakem değerlendirilmesinden geçerek uluslararası bir veteriner kongresinde yakın zamanda sunulacaktır” ifadesini kullandı. Harran Üniversitesindeki bilim adamları tarafından yapılan bu araştırmanın hakem heyeti tarafından kabul edildiği ve uluslararası bir veterinerlik kongresinde sunulacağı belirtildi.

oğlağın yeterli olacağı kanaati bulunmaktadır. Bu yanlış bir kanaat olmaktadır. Hangi çeşit kurban olursa olsun yaş şartı değişmemektedir. Nitekim bir yaşına varmamış ama yetişkin olan oğlağını kurban etmek isteyen bir kimseye Allah Rasulü, “Bu sadece sana mahsustur. Senden sonra başkası için yeterli olmaz” (Buhârî, “Edâhî”, 8) buyurmuştur (Anonim, 2018).

Büyük baş hayvanların kurban olması için iki yaşını bitirip üç yaşına girme şartı vardır. Günümüzde dana, düve gibi büyük baş hayvanlar bazıları ırkları sebebiyle bazıları da beslenme özellikleriyle iki yaşını doldurmadan gösterişli hale gelebilmektedir. Hayvanın gelişmiş gibi görünmesi alıcıları yanıltabilmektedir. Bu konuda günümüzde çokça büyük baş hayvanın yaşı gelmeden kurban niyetiyle kesildiğini gözlemlemekteyiz. Bazı satıcılar yaşı gelmeyen hayvanları satmak maksadıyla hilelere başvurabilmektedir. Bunun için hayvanın doğumunu gösteren belgeleri göstermemek, belgelerde tahrif, hatta hayvanın dişini kerpetenle çekme gibi hileler yapılabilmektedir. Bilindiği gibi büyükbaşlarda esas olan yaşını doldurmuş olmandır. Kapak atma tabiri olan süt dişlerini atıp ana dişlerin çıkması hükümde etkili değildir. Kapak atma/iki ön dişinin çıkması ancak hayvanın yaşı bilinmediği zaman o hayvanın kurban edilebilmesi için bir ölçü olarak kabul edilebilir (Anonim, 2018).

Büyük baş bir hayvanın yedi kişiye kadar ortaklaşa kesilebildiği düşünöldüğü zaman durumun vahameti daha iyi anlaşılmaktadır. Burada satıcıların yaşı gelmeyen hayvanları kurbanlık olarak çıkarmaması, alıcıların da yaş şartını araştırıp titiz davranması gerekmektedir. Ne acıdır ki kendileriyle görüştüğümüz bazı hayvan satanlar gelişmiş görünmesi sebebiyle satmak istemedikleri halde yaşı gelmeyen hayvanları

bazı alıcıların ısrarla talep ettiklerini söylemektedir.

12.4. Kurbanın Eti ve Derisi

Kurban; rüknü olan şartlarını taşıyan hayvanın usulüne uygun olarak kesilmesiyle yerine gelmektedir. Bundan sonra sıra eti ve diğer unsurlarının değerlendirilmesine gelmektedir. Bilindiği gibi kurbanın etinden hem sahibinin yemesine ve hem de başkalarına yedirilmesine izin verilmiştir. Fıkıh kitaplarında tavsiye edilen etin üçe taksim edilmesi, bir hissesini kendisine ve ailesine ayırması, bir hissesini gelenlere yedirmesi, bir hissesini de dağıtması şeklindeki uygulama bugün de yapılabılır (Haddâd,1978). Ancak her yerde her zaman bu mümkün olmayabilir. İmkânı olanlar için bir kurban kendisi için, bir kurban da vekâlet vererek ihtiyaç sahipleri için kestirmesi şeklin de de olabilir. Özellikle ölkemizdeki ihtiyaç sahibi kimseleri unutmadan açlıktan insanların öldüğü ölkelerdeki kardeşlerimizi de unutamayız. Dünyada hiç ihtiyaç sahibi insanın kalmadığını düşünsek bile kurbanın hükmü yine değişmeyecektir. Kurban yine şartlara göre değerlendirilecektir. Nitekim Rasulullah (s.a.v) kıtlık olup ihtiyaın çok olduğu yıllarda kurban etlerinin üç günden fazla bekletilmesine izin vermezken, imkânların iyileşmesiyle kurban etlerinin bayramda yenilip yedirildiği gibi uzun süreli biriktirilmesine de izin vermişlerdir (Haddâd, 1978).

Kurban her şeyiyle kurban olduğu için derisi, kellesi, sakatadı da aynı durumda olmaktadır. Rasulullah (s.a.v) Efendimiz kasap ücreti olarak hayvanın etinin, derisinin hatta yularının dahi verilmemesini, kasap ücretinin ayrıca verilmesini emir buyurmuştur. Bunun için hac zamanında kesilen kurbanların başında Hz. Ali efendimizi görevlendirerek sayılan maddelerden kasaplara verilmemesini, fakirlere sadaka olarak

vermelerini söylemiştir (Buhari, “Hac”, 120, 121; Müslim, “Hac”, 348; Ebu Davud, “Menâsik”, 21). Günümüzde de bazı kasaplar hayvanın derisine, kellesine, sakatataına el koyup kendisi için değerlendirme ciyetini düşünebilmektedir. Bunun için kurban sahiplerinin dikkat etmesi gerekmektedir.

Kurbanın derisini satıp parasını kurban sahibinin kendisinin kullanmasının doğru olmadığı anlaşılmaktadır. Rasulullah (s.a.v) kurbanın derisini satanın kurbanının kâmil manada olmayacağı ikazında bulunmuştur (Beyhakî, Sünenü'l-kübrâ, IX, 496). Ancak demirbaş olarak kullanılmasında bir sakınca olmayacağı ifade edilmektedir. (Bilmen, 1986).

Kurbanın etinin yanında derisinin, kellesinin ve sakatatının da ekonomik değeri vardır. Bu değeri zayi etmemek için gerekli her türlü tedbir alınmalı, teknolojik gelişmelerden istifade etmelidir. Ancak günümüzde bunların yeteri kadar değerlendirildiğini söylemek mümkün değildir. Son yıllarda özellikle derinin değeri düşmüştür. Bazı belediyelerin hoparlör ile kurban derilerinin çöpe atılmasını istemlerini kulaklarımızla duymamız, başta ayakkabı olmak üzere birçok sağlıklı ürün elde etmeye yarayan derilerin zayi olduğunu göstermektedir.

12.5. Kurban Karşı Çıkanlar

Hiçbir şekilde hayvan ürünü yemeyen, sadece bitki ürünleri ile beslenen, kendilerine vegan ismini verenler ve bazı hayvan sever olduğunu söyleyen kimseler, hayvanların kurban olarak kesilmesine karşı çıkmaktadır. Hatta her sene Kurban Bayramı'na yakın gösteriler yapıp karşı duruşlarını ortaya koymaktadır. Herkesin istediğini tüketme veya tüketmeme hakkı vardır. Onların hay-

vansal ürünleri tüketmemelerine saygı duyarız. Ancak Hz. Allah'ın hayvanları belli ölçülere riayet şartıyla insanların istifadesine sunduğunu söylemek isteriz.

İslam dini hayvan haklarına büyük önem vermiştir. Rasulullah (s.a.v) önceki kavimlerden günahkâr birisinin köpeğe su vermesi sebebiyle Allahü Teâlâ'nın affına mazhar olduğunu haber vermiştir (Buhârî, “Şirb”, 9, “Vudû”, 33, “Mezâlim”, 23, “Edeb”, 27; Müslim, “Selâm”, 153; Muvatta, “Sıfatu'n Nebî”, 23; Ebû Dâvud, “Cihâd”, 47). Kediye yaptığı işkence sebebiyle bir kadının azaba uğradığını bildirmiştir (Buhârî, “Bed'ü'l-Halk”, 17, “Şirb”, 9, “Enbiya”, 50; Müslim, “Birr”, 151). Hayvanlara merhamet etmek gerektiği, haksız yere bir serçe kuşunu öldürenin dahi hesaba çekileceği, bu sebeple hayvan haklarına riayet edilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Nesâi, “Dahâyâ”, 43). Bunun için kurban keserken hayvanlara şefkatle muamele edilmesi, incitilmemesi esastır. Hayvanlara merhamet edelim öyleyse bunları kesmeyelim diye mantık yürütmek doğru olmaz. Öyle olsaydı bütün âlemlere rahmet olarak gönderilen Efendimiz (s.a.v) kendi kurbanlarını kendi eliyle kesmezdi.

Netice olarak hayvan haklarına riayet ederek, hayvanlara en güzel bir muamele ile muamele ederek, ibadet olan kurbanlar kesilecek, onun dışında aşırıya kaçmadan ihtiyaç kadar hayvan kesip etlerinden faydalanmak uygun olacaktır. Kurban kesilirken her türlü sağlık ve hijyen kurallarına riayet etmek gerekecektir.

12.6. Vekâleten Kurban Kesimi

Yukarıda temas edildiği gibi mali bir ibadet olan kurbanda vekâlet caizdir. Ancak zamanımızda ortaya çıkan şartlar vekâletin yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Gün-

müzde insanların çoğunun şehirlerde yaşaması, apartman hayatının yaygınlaşması, nüfusun artması kurban ibadetinin ifasını da etkilemiştir. Daha önce çoğunlukla kurbanlar herkesin evinin bahçesinde kesilirken bu durum bugün zorlaşmış, bunun için toplu kesim yerlerinin oluşturulması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Buralarda da vekâleten kesim gerçekleşmektedir. Ayrıca küçülen dünyada ülkemiz dışında Afrika, Balkanlar, Türk Cumhuriyetleri, Ortadoğu ve daha birçok ülkeye vekâleten kurbanlar gönderilir olmuştur. Bu gelişmelerin daha da çoğalacağı anlaşılmaktadır. Bulunduğu beldede kendisi için kesilen kurbanlara en azından ailenin bazı fertlerinin şahitliği mümkün olursa daha güzeldir. Günümüzde teknolojik imkânlarla video kayıtları alınıp görüntüler izlenebilir. Vekâleten kurban kesiminde şu hususlara dikkat etmek gerekecektir:

- 1- Kurbanlar vaktinde kesilmelidir. Çünkü vaktinde kesilmeyen hayvan kurban olmaz. Hanefi mezhebine göre bayram namazı kılındıktan sonra kurbanın üç günü, Şafii mezhebinde ise dördüncü günü güneş batıncaya kadardır.
- 2- Kesilecek hayvan yaş ve özürler bakımından kurbanlık şartlarını taşımalıdır.
- 3- Kurban sahibinden satın alma, kesme, kestirme hususunda vekâlet alınmalıdır.
- 4- Büyükbaş hayvanlar kilosunu ne kadar çok olursa olsun en fazla yedi kişi için kesilmelidir.
- 5- Kurban kesim yerlerinde sağlık, temizlik ve hijyen şartlarına riayet edilmelidir (Karagöz, 2007).

Günümüzde 4-5 milyon kişi aynı anda hac vazifesini ifa etmektedir. Bu kadar hacının kendi kurbanlarını alıp kesmesi imkân ve ihtimal dâhilinde olmamaktadır. Bunun için hacıların kurbanları İslam Kalkınma

Bankası tarafından vekâleten kesilmektedir. Bu kurbanlar Mina'daki mezbahalarda kesilmektedir. Bu kurbanların da Hanefi mezhebine göre Kurban Bayramının ilk üç gününde kesilmesi gerekmektedir. Temettü ve kıran haccı için kesilen kurbanların vaktinin kurban günleri olduğu konusunda hiçbir ihtilafın olmadığı ifade edilmektedir (Serahsî; Molla Hüsrev, 1979; Bilmen, 1986). Şafii mezhebinde ise bayramın son günü güneş batıncaya kadardır (Şirbînî, 1997). Ancak bu kadar kurbanın kesiminin kurban kesim günlerinde yetiştirilmesi uzak bir ihtimal olarak görülmektedir.

12.7. Kurbanın Ekonomik Yönü

Kurbanın bir ibadet olmasının yanında mali ibadetlerden olduğu için ticari ve ekonomik boyutu da bulunmaktadır. Havanların yetiştirilmesi, alımı, satımı, etinin, sakatatının, derisinin değerlendirilmesi, nakliyesi mali olarak piyasaları etkilemektedir. Hayvan kesmeyi iyi bilen kasaplar da Kurban Bayramı günlerinde iyi para kazanmaktadır. Fıkhi ölçülere riayet edildiği zaman diğer ibadetlerde olduğu gibi kurbanda da kazanç gözetilmesinde bir sakınca yoktur. Nitekim hac mevsiminde hac ibadeti sırasında ticarete bulunmakta bir sakınca olmadığı bildirilmiştir (Bakara, 2/198). Cuma namazı kılındıktan sonra yeryüzünde dağılıp Hz. Allah'ın fazlından rızık aranması istenmiştir (Cuma, 62/10). Ancak bu faaliyetlerin kurban ibadetine hâlel getirmeyecek tarzda olması gerekecektir. Örnek olarak, kurbanı elverişli olmayan, yaşı gelmeyen hayvanların satımı, hile ile hayvanın kilosunun artırılması, kurbanın gününde kesilmemesi, daha fazla kazanç hırsı ile alım satımda yalan söylenmesi verilebilir.

Son zamanlarda birtakım ticari müesseselerin hatta AVM'lerin de vekâleten kurban kesim işine girdiği görülmektedir.

AVM'ler yaklaşık bir kilo et vereceklerini söyleyerek belli bir fiyatta büyükbaş veya küçükbaş kestiklerini ifade etmektedir. Kurban yalnızca et değildir, her şeyiyle kurbandır. Bazı organlarını istisna tutmak caiz görülmemektedir. Bizim kanaatimiz ticari müessese olan AVM gibi kuruluşların bir ibadet olan kurban kesimine girmeden önce alt yapılarını iyi hazırlamaları yönündedir. Kesim işini mutlaka dini vecibeleri iyi bilen kimselerin nezaretinde yapmalarıdır. Kurban alım satım akitlerinin fıkhi kurallara uygun yapılması, belirsizliğin olmaması icap edeceğidir. Kurban sahiplerinin kurbanlarını (elektronik ortamda dahi olsa) görecekle şekilde kesmelerinin uygun olacağıdır. Kurbanların gününde usulüne uygun kesilip kesilmediğinin bilinmesi ve denetlenmesi gerekecektir. Ayrıca büyükbaş hayvanların yedi hisseden fazla kimseye satılması da söz konusu olduğu iddia edilmektedir. Bu ise caiz olmayacaktır. Yoksa evlere bir paket et getirmenin fazla bir anlamı olmayacaktır.

12.8. Kurban Yerine Bedelinin Verilmesi

Son zamanlarda tartışılan konulardan birisi de kurban olacak hayvanı kesmeyip onun yerine bedelinin verilmesidir. Hatta bazı kuruluşlar kesimli kurban, kesimsiz kurban diye ilanlarda bulunabilmektedir. Bazı kimseler de kendilerinin yaşlı olup birtakım hastalıkları bulunduğunu, et yiyemediklerini, bunun için kurbanın bedelini vermek istediklerini söylemektedir.

Kurban kesme ibadet olduğu için diğer ibadetlerde olduğu gibi, bunda da şeklini belirleme yetkisi Allahü Teâlâ'ya ve O'nun elçisine aittir. Kurban hükümleri bütün teferruatıyla fıkhi kitaplarımızda ele alınmıştır. İslâm'da amelî konularda, özellikle ibadet hususunda talebin, fiili olarak aynen icrası gereklidir. Peygamber Efendimizin

hem sözlü olarak uyarıda bulunması hem de uygulamalı olarak bu İbadetin nasıl icra edileceğini göstermesi alternatifine açık kapı bırakmamaktadır (Ayengin, 2005).

Kurbanın rüknü şartlarını taşıyan bir hayvanın kesilmesi olduğu için bedelini vermek caiz değildir. Hatta bu bir ibadeti değiştirme sayılacağından büyük vebal teşkil eder. Sadaka, hibe, yardım gibi konular ayrı bir husustur. Kurbanın kendine mahsus hükümleri, şartları vardır. Fıkhi kitaplarımızca yalnızca Kurban Bayramı günlerinde kurban alıp da bunu kesemeyen kişinin o kurbanı canlı ise kendisini, ölmüş ise bedelini tasadduk etmesi gerektiği, gelecek seneye bırakılmayacağı hükmü mevcuttur (Molla Hüsrev, 1979; Bilmen, 1986). Çünkü kurban vacip olduğu için günü geçmekle borç sakıt olmamaktadır. Kurban kesim günleri geçtiği için bedelinin verilmesi söz konusu olmaktadır.

İslam dininde talep edilen yardımlaşma, yalnızca senede bir kez kurban kesip, etini yoksullara dağıtmak değildir. Bu sadece yardımlaşma yolarından birisidir. Dolayısıyla kurban yerine bedelinin verilmesi bu açıdan da anlamsızdır. Günümüz toplumunda kurbanın bu şekliyle ifasının psiko-sosyal düzeyde faydasının kalmadığını iddia etmek de sağduyu ile bağdaşmaz. Bugün de insan için temel gıdalardan olan etin fakirlere ulaşmasının yanında kurban ibadetinin sosyal faydası sayılamayacak kadar çoktur. Kurban, hayvancılığı teşvik etmekte, piyasanın canlanmasına yardımcı olmakta, İslam toplumlarında güzel hizmetler üstlenen vakıf ve derneklerin ayakta kalmasına katkıda bulunmaktadır (Dalgın, 2004).

Sonuç olarak kurban kesmek ve sadaka vermek farklı amellerdir. Bunlar birbirinin alternatifi değildir. Bu sebeple kesme ol-

madan hayvanı ya da bedelini sadaka olarak yoksullara vermek suretiyle kurban ibadeti ifa edilmiş olamaz (Anonim, 2018).

12.9. Seferilikte Kurban

Son zamanlarda tartişılan konulardan birisi de yolculuk halinde kurban kesilip kesilemeyeceğidir. Kurbanın Őartlarından birisi ikamet olduğundan dolayı seferi olan kimsenin keseceğii hayvanın kurban yerine geçmeyeceğii Şeklinde bir algı bulunmaktadır. Kurbanda mukimlik Şartı sefer halinde imkân bulup kesemeyen kimselerin sorumlu olmamasına yöneliktir. Eğer seferi kimseye kurban vacip olsa, kurban ile uğraşmak onu yolculuğundan alıkoyacaktır. Bu sebeple Cuma namazında olduğii gibi vacip olma seferiden sakıt olmuştur. Vakit çıktıktan sonra da kaza imkânı olmadığı için ibadet tümüyle terkedilmiş olur. Diğer mali ibadetlerin aksine zorluğii gidermek için yolcuya kurban vacip değildir (Serahsî, 2008, Haddad, 1978). Yoksa bu hüküm seferi halde kurban kesilmez anlamında olmamaktadır. Dolayısıyla seferi durumda olan kimse kestiğii takdirde kurban sevabına nail olur. Bayram günlerinde mukim olsa bile tekrar kurban kesmesi gerekmez, kesilen kurban yeterli olur. Ancak seferi iken kurban kesmeyip de bayram günlerinde vatanına dönse kurban kesmesi gerekir. Kişinin seferi olması kurban kesmesine ve kestiğii kurbanın makbul olmasına engel değildir (İbn Abidîn, 1987; Anonim, 2018). Nasıl ki seferi durumda olana Cuma namazı farz değildir. Ancak seferi kişi Cuma namazı kıldığında tekrar öğle namazını kılması gerekmez. Hatta seferi kimse Cuma namazını kıldırabilir. Seferi kimse ruhsat olmakla birlikte oruç tutabilir. Zekât vermesinde zaten bir problem yoktur (Kudûrî, 1966).

Günümüzde ulaşım vasıtalarının çoğalmasii, bazı kimselerin bayramı tatilde geçirmesi, seferilikte kurban konusunun daha çok gündeme gelmesine sebep olmaktadır. Aynı Şekilde hacca giden kimseler seferi oldukları zaman kurban kesmekle yükümlü değildir. Seferi olmamasii halinde udhiyye kurbanının vacip olup olmadığı konusunda Hanefi fakihleri arasında ihtilaf vardır. Tercih edilen görüş hac ibadetini yapanlar ister seferi olsun ister mukim olsun udhiyye kurbanını kesmekle yükümlü olmayacaklarıdır. Bununla beraber hacda olan kimse orada veya vatanlarında vekâlet verip kurban kestirebilir. Hacılar kıran veya temettü haccı yaptıklarında hem umre hem de hac fiilini ifa ettikleri için hac kurbanı kesmek kendilerine vacip olmaktadır. İfrat haccı yapanlar ise yalnızca hac yapıp umre yapmadıkları için kurban kesmek kendilerine vacip olmamaktadır (Kudûrî, 1966; Anonim, 2018).

Diğer yönden ekonomik durumu iyi olmadığı halde çocuklarının gözü yolda kalmasın diye zorlanarak kurban kesmeye çalışanların yanında bazı Müslüman zenginlerin Kurban Bayramı tatilini geçirmek üzere turistik bölgelere gitmeleri, hem de yolcu oldukları için kurban vecibesinden kurtulmak istemeleri değiişen toplum yapımızın halini göstermekte, kurbanın illet ve hikmeti ile bağdaşmamaktadır (Dalgın, 2004).

12.10. Ölenler için Kurban Kesilmesi

Mali bir ibadet olan kurban vacip olan kimse tarafından vaktinde yerine getirilemediğii zaman üzerinden düşmemektedir.

Diğer vacip ibadetler gibi kazası gerekmektedir. Öncelikle ölmeden önce bu borçlarını ödemesii gerekecektir. Eğer ödeyememişe hayatında iken kesemediğii kurbanı olan kimsenin bu kurbanının ifasını vasiyet etmesi gerekmektedir. Kişi vasiyet

ederek ölürse malının üçte birinden varisleri tarafından yerine getirilmesi icap eder. Bu kurban adak kurbanı gibi olup aynı şartları taşımaktadır. Bu kurbandan ölenin varisleri ile zenginler yiyemez. Fakirlere dağıtılması gerekir. Fakat bir kimse, kendi parası ile alıp sevabını ölen kimseye bağışlamak üzere bayram günü kurban keserse bu kurbanın etinden yiyebilir. Başkalarına da verebilir (Bilmen,1986; Anonim, 2018).

Hız. Ali Efendimiz Allah Resulünün irtihâlinde sonra kendi yerine kurban kesmesini vasiyet ettiğini rivayet etmektedir (Ebu Davud, “Dahâyâ”, 2; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 420, 423). Eğer kişinin vasiyeti yoksa varisleri önce kendilerine vacip ise kestikten sonra ölmüşler için de kurban kesilebilir. Günümüzde bu kurbanlar çoğunlukla arefe günü kesilmektedir. Nafile kurban her zaman kesilebilir. Fakat böyle ölenler için kesilen kurbanın bayram günlerinde kesilmesi daha uygun olur. Varsa kalan borç kurbanı onun yerine kaim olabilir. Hayatta olan kimsenin kendisine kesmeden ölenler için kesmesi doğru olmaz. Kendisi borçlu kalır (Anonim, 2018).

12.11. Ortaya Çıkması Muhtemel Olan Problemler

Kurban konusunda günümüzde ortaya çıkan bazı hususları değerlendirmeye çalıştık. Bazı konuların daha uzun süre tartışılacağı anlaşılmaktadır. Kesim esnasında hayvanlara şok verilmesi bunlardan birisidir. Vegan denilen hiçbir hayvansal ürünü tüketmeyenlerin hayvan kesimine olduğu gibi kurbanı karşı olmaları davranışlarının sonucudur. Yer darlığı sebebiyle vekâleten kesimlerin daha da artacağı görülmektedir. Seyahatlerin çoğalması yolculuk halinde kurban konusunu gündemde tutacaktır. Kurbanın ibadet niteliği hep önceliklidir. Elbette hayvanların alımında satımında kâr da olacaktır. Ancak kurbanı yalnızca ticari

gözle bakıp ibadet özelliğini göz ardı ederek, kâr elde etme peşinde olanların kurbanı zararının olacağı muhakkaktır. Tarihte kurban bir imtihan vesilesi olmuştur. Günümüzde de zikretmeye çalıştığımız farklı açılardan imtihan sebebi olmaya devam etmektedir.

Bundan sonra bugüne kadar mevcut olmayan bazı problemler de ortaya çıkabilir. Bunlara da cevap aramak gerekecektir. Örnek olarak; yapılması da tartışılan, kopyalanan ve genetiği değiştirilen koyun, keçi, sığır gibi hayvanlar kurban olabilir mi?

2020 yılında Mart, Nisan ve Mayıs aylarında Korono virüs sebebiyle bir müddet Cuma namazı kılınamadı. İslam’ın beş şartından birisi olan hac vazifesinin Hicri 1441, Miladi 2020 yılında önceki yıllarda olduğu gibi milyonlarca Müslüman tarafından yerine getirilemeyeceği, ancak kendi vatandaşları tarafından sınırlı bir şekilde ifa edileceği, dolayısıyla milyonlarca hac kurbanının kesilemeyeceği görülüyor. Buna benzer engeller olduğunda kurban kesme konusunda da farklı uygulamalar gündeme gelebilir. Kurban konusunda virüsün bulaşmasını önlemek maksadıyla hayvan alım satımı esnasında adet olan el sıkışmanın yapılmayacağı, maske takılması, hayvan alımında ve kesiminde sosyal mesafe denen en az 1,5 metre mesafe olması, randevu sisteminin uygulanması gibi hususlar dile getirilmektedir. Kurban kesmeye hiç imkân olmadığı zaman ne yapılması gerektiği de ayrı bir konudur.

13. Sonuç ve Öneriler

Kurban Hız. Âdem ile başlayan bütün ümmetlere meşru kılınan mali bir ibadettir. Bize bugünkü uygulanan şekliyle kalışı İbrahim (a.s)’a dayanmaktadır. Peygamber Efendimiz (s.a.v)’e ve ümmetine hicretin ikinci yılında meşru kılınmıştır. Kurban

Rasulullah (s.a.v.)'e farzdır. Bizlere, Hanefi mezhebine göre vacip, diğer bazı mezheplere göre sünnet olarak hüküm verilmiştir. Kendisine fitir sadakası vermek vacip olan kimsenin kurban kesmesi de vacip olmaktadır. Kurbanın nisabında fitir sadakasında olduğu gibi malın üzerinden bir yıl geçme ve reyici olma, nema şartı yoktur. Bu yönüyle kurbanın nisabı zektın nisabından farklı olmaktadır.

Kurbanlık hayvanlar beş cinstir. Bunlar; keçi, koyun, sığır, manda ve devedir. Bu hayvanların yalnızca evcil olanları kurban olabilir. Erkekleri ve dişileri de kurban olabilir. Ancak, lkemizde et darlığını düşünerek üremeyi engellemeyecek şekilde erkeklerin kurban edilmesinin daha uygun olabileceği söylenebilir. Bunların dışında hiçbir hayvan kurban olmaz. Tavuk, kaz, ördek gibi hayvanları kurban olarak kesmek tahrimen mekruh sayılmıştır.

Kurban olacak hayvanda birtakım özellikler aranmaktadır. Koyun ve keçilerin bir yaşını doldurmuş olması veya yalnızca kynlara mahsus olarak altı ayını doldurup büyükleri kadar gelişmiş olması gerekmektedir. Büyük baş hayvanların iki yaşını bitirip üç yaşına girmiş olması, develerin de beş yaşını bitirmiş olması icap etmektedir. Bu yaş şartı bütün kurban çeşitlerinde aranmaktadır.

Kurbanlık hayvanların alım satımında değişik uygulamalar bulunmaktadır. Bunlardan birisi ve yaygın olanı pazarlık usulü ile satımdır. Bir diğer hayvanın canlı olarak tartılarak satılmasıdır. Kurban satımında baskül denilen hayvanın canlı tartılmasıyla satışının caiz ve uygun olduğu açıktır. Ancak pazarlık esnasında hayvan kesildikten sonra derisinin yzlp dört parçaya ayrılarak kaç kilo gelirse bunun üzerinden satışında mahzurlar vardır. Burada akit ta-

mamlanmamış olmakta, hayvanın bazı organları istisna edilmekte, kurban değil de deta et satışını andıran bir uygulama olmaktadır. Bu uygulamayı tercih etmemek gerekecektir.

Bir yaşını doldurmayan oğlakların özellikle adak olarak kesilmesinin caiz olmaya-cağı, alıcı ve satıcılara anlatılması gereken bir husustur. Kişi adağını yerine getirdiğini zannedecek ama şartları taşımadığı için sorumluluğu devam edecektir.

Büyük baş hayvanların kurban olması için iki yaşını doldurmuş olması şartına uyulmadığı vakalara şahit olunmaktadır. Hayvanın semizliği, gelişmiş, canlı, gösterişli olması güzeldir ancak bu özellikler yaşını dolduran hayvanlarda aranmalıdır. Yaşını doldurmayan hayvanlar belki et olarak yenilebilir ama kurban edilmeye elverişli olmazlar.

Aslında her zaman kesilen hayvanlarda kurbanda aranan şartlar konulmuş olsa et kalitesi, verimi artacak ekonomik yönden kayıplar telafi edilecektir. İnsanların zevki uğruna küçücük yavruların, süt oğlağı, süt kuzusu ve süt danasının kesimini hiçbir akli selim ve temiz fitrat sahibi olan insan tasvip etmeyecektir.

Kurbanın hükmü şartlarını taşıyan hayvanın usulüne uygun kesilmesi olduğu için kurban yerine bedelinin verilmesi caiz olmayacaktır. Sadaka, infak, yardım değişik şekillerde yapılabilir. Bu imknlar varken onları bırakıp kurban yerine bedelini vermek fikhen uygun görülmemektedir.

Kurban kesiminde en doğru ve güzel kesim şeklinin eskiden beri devam eden hayvana şoklama vermeden doğal, yalın kesim olduğu ortaya çıkmaktadır. Yapılan bilimsel araştırmaların kurbanın kesim esnasında acıyı azaltan, morfinden otuz kat daha güçlü olan beta endorfin hormonunu çokça

salgılayarak acı çekmeyi önlemesi sevindirici bir gelişmedir.

Günümüz şartlarında yolculuklar artmıştır. Seferi olanlara ruhsat olmakla birlikte kurban kesmelerine engel bir durum olmadığı görülmektedir. Yolculuk sebebiyle kesmeye imkân bulamayan sorumlu olmaz. Ancak kesen veya vekâleten kestiren bu ibadeti yerine getirmiş olur.

Kurban Bayramı'nda az da olsa medyanın gündemine gelen, hayvanların kaçması, hijyen şartlarına uyulmaması gibi olumsuzluklara karşı tedbir alınması gerekecektir.

Toplu yaşamın arttığı zamanımızda asaletin yerini daha çok dinen caiz olan vekâlet almaktadır. Vekâleten kesimlerin arttığı, daha da artacağı anlaşılmaktadır.

Namaz, oruç, zekât, hac ibadetlerinde olduğu gibi kurban ibadeti de aslına uygun olarak Müslümanlar tarafından uygulanmaya devam edecektir. Günümüzde Müslüman olmayan ülkelerde kurban ibadeti nin yerinde getirilmesinde bazı zorluklar vardır. Zamanla gayri Müslimler tarafından da kurban ibadetinin daha iyi anlaşılıp takdir edileceği muhakkaktır.

14. Kaynaklar

Abdülbâkî, M. F. (1982). el-Mu'cemü'l-müfehres li-elfâzı'l-Kur'ani'l-Kerîm, Mektebetü'l-İslamiyye, İstanbul. 542-698.

Aksoy, G. Süzergöz, F. Polat, P. (2020). Helal Kesimde Hayvanlar Acı Çekmiyor, Harran Üniversitesi, Erişim 15 Mart 2020 <https://www.harran.edu.tr/sayfa.aspx?st=haber&sid=358>

Anonim. (2018). Kurban Sıkça Sorulanlar, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, İstanbul. 18, 19, 20, 21, 27, 28.

Alâaddin, Ş. M. (1984). el-Hediyetü'l-Alâiyye, Kahraman Yay., İstanbul.

Alişarlı, M. (2011). Kesim Yöntemleri, DİB, Güncel Dini Meseleler İstişare Toplantısı-IV, Günümüzde Helâl Gıda, 26-28 Kasım, Afyonkarahisar.

Ayengin, T. (2005). Kurban İbadeti, Diyanet İlmi Dergi, DİB Yay., Cilt: 41, Sayı:4, Ekim-Kasım-Aralık.

Bardakoğlu, A. (2002). Kurban md. DİA, 26, 436.

Bilgili, İ. (2006). İslam Hukukunda Ma'dûm'un Satışı, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, sy. 8, s. 211-238.

Bilmen, Ö. N. (1986). Büyük İslam İlmihali, Bilmen Yay., İstanbul. 299, 304, 370, 389, 390, 391, 394, 395, 438.

Boran, M. (2015). Hanefi Mezhebinde Hayvan Kesimi, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 41, Aralık.

Çalış, H. (2004). Kurbanın Dini Hükümü ve Fert Ya da Aile Adına Kesilmesi Tartışmaları, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı: 3, Konya. 230.

Elmalı'lı, M. H. Y. (1979). Hak Dini Kur'ân Dili, I-X, Eser Neşriyat, İstanbul. 1, 558-560; 9 6196-6200.

Erdoğan, M. (2013). Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü, Ensar Neşriyat, 4. Baskı, İstanbul.

Dalgın, N. (2004). Gündemdeki Tartışmalı Konular, Kurban Kesmenin Dindeki Yeri, 2. Baskı, Etüt Yayınları, İstanbul. 142-148.

Güvenç, H. (1988). Büyük Şafii İlmihali, İlim Yayınları, İstanbul.

Haddad, E. A. (1978). el-Cevheratü'n-Neyyira, Şerhu Muhtasarı'l-Kuduri, I-II, Fazilet Neşriyat, İstanbul. 2, 234, 237, 241, 245.

İbn-i Âbidîn, M. E. (1987). Reddül-Muhtar ale'd-Dürri'l-Muhtar, Dâr'u İhyâ'i-türâsi'l-arabî, Beyrut. 5, 198.

İzgi, H. (2010). Mezhepler Açısından Kurbanın Fikhi Boyutu, Din ve Hayat, TDV İstanbul Müftülüğü Dergisi Sayı:11.

Karagöz, İ. (2007). Vekâleten Kurban Kesim Hizmetleri, Uluslararası Kurban Sempozyumu, 8-10 Aralık, İstanbul.

Kâsânî, A. E. (1997). Bedâiu's-sanâi fî tertîb'ş-şerâi (thk. Ali Muhammed Muavviz, Adil Ahmed Abdülmevcud), Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut.

Keskin, M. (2018). Şafii Fikhi, I-II, DİB Yayınları, 3. Baskı, Ankara. 1, 718, 719, 720.

Kudûrî, E. A. (1966). el-Kudûrî fi'l-fikhi'l-Hanefî, Eser Kitabevi, 2. Baskı, İstanbul. 41, 46, 48, 160-165.

Mevsîlî, A. M. (1989). el-İhtiyar li ta'lîli'l-muhtar, Pamuk Yay., İstanbul. 698,699.

Molla Hüsrev, M. F. (1979). Dureru'l-Hukkâm fî Şerh-i Gureru'l-Ahkâm, I-II,

Fazilet Neşriyat, İstanbul. 1, 268-310.

Nevevî, E. M. Y. (ts). el-Mecmu' Şerhi'l-Mühezzeb, Daru'l-fikr, Beyrut ts. 8, 356.

Özel, A. (1988). Adak, DİA, İstanbul, I, 340.

Râzî, M. E. (1999). Muhtârü's-sihâh, Dâr'u İhyâ'i-Türâsi'-Arabî, Beyrut.

Serahsî, E. M. (ts). Mabsût, I-XXXI, Dârü'l-Ma'rife, Beyrut. 4, 76; 11, 371; 12, 5, 9, 10, 5, 29, 30.

Serahsî, M. (2008). Mabsût, I-XXXI, (Trc. Editör, Mustafa Cevat Akşit), Gümüşev Yay., İstanbul 2008.

Şentürk, L., Yazıcı, S. (1996). Diyanet İslam İlmihali, 2. Baskı, Ankara.

Şîrbînî, Ş.H. (1997). Muğni'l-muhtac ila ma'rifeti meani elfazi'l- Minhac, I-IV, Daru'l-Ma'rife, Beyrut. 4, 376, 379, 383, 391.

Zihni, M. E. (ts). Nimet-i İslâm, Sönmez Neşriyat, İstanbul. 557, 695, 696, 699.